

LAUSUNTO SUOMALAISEN RAHAPELIJÄRJESTELMÄN TULEVAISUUTEEN LIITTYEN

Rahapelihaitat nähdään yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta suuriksi, minkä johdosta asiaan on katsottu välttämättömäksi puuttua lainsäädännöllisin keinoin ja lisäämällä rahapelaamisen vastuullisuustoimia. Tämän lisäksi rahapeliautomaatteja on pidetty suljettuina koronavirusepidemian vuoksi.

Veikkaus Oy arvioi, että toimenpiteiden seurauksena valtiolle tuloutetut vuosittaiset rahapeliuotot vähenevät noin 300 miljoonalla eurolla. Samalla kun rahapelihaitat vähenevät, tämä merkitsee rahapeliuotoilla rahoitettujen edunsaajien rahoituksen alenemista.

Tämä asettaa nykyjärjestelmän haastavaan tilanteeseen, jossa pitäisi samanaikaisesti kyetä ehkäisemään rahapelihaittoja ja turvaamaan kansalaisyhteiskunnan ja muiden edunsaajien tulevaisuus.

Viiden ministeriön: Maa- ja metsätalousministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö nimittämä työryhmä, jonka puheenjohtajana toimi Erkki Liikanen jätti selvityksen asiasta 26.2.2021. Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-832-1>

Selvityksessä tarkastellaan neljää eri vaihtoehtoa suomalaisen rahapelijärjestelmän kehittämistyölle. Työryhmä asettaa ensisijaiseksi vaihtoehdoksi kokonaisuudistuksen, jossa rahapeliuotot ohjataan valtion yleiskatteellisiksi tuloiksi ja nykyiset edunsaajat siirretään budjetin kehysmenettelyn piiriin. Edunsaajien ja kansalaisjärjestötoiminnan rahoituksen mitoittaminen, tehostaminen ja vaikuttavuuden arviointi tarvitsee huolellisen valmistelun ja suunnitelman. Rahoituksen vakautta voitaisiin lisätä, mikäli rahoituksen mittaluokka voitaisiin määrittää yhtä vaalikautta pidemmäksi ajaksi. Työryhmä arvioi, että uudistus voitaisiin toteuttaa vuoden 2024 alusta alkaen.

Työryhmä esittää neljä erilaista tulevaisuuden vaihtoehtoa suomalaiselle rahapelijärjestelmälle:

1. Pysytään nykyisessä järjestelmässä ja toivotaan, että se riittää;
2. Kertaratkaisu, jossa siirto yleiskatteelliseen budjettiin tapahtuu yhdellä kertaa ja kaikki korvamerkinnot poistuvat;
3. Kokonaisuudistus vuoden 2024 alusta, jossa huolellisesti valmistellaan siirtyminen tulojen osalta yleiskatteellisuuteen ja menojen osalta kehysbudjettiin;
4. Osittaisuudistus, jossa siirretään vaiheittain osa menoista yleiskatteellisuuden piiriin ja osa jätetään korvamerkityiksi ja rahapeliuotoista rahoitettavaksi.

Ensimmäisessä vaihtoehdossa nykyisten edunsaajien rahoituksen taso jää vastaamaan tulevia rahapeliuottoja (Veikkaus Oy:n arvio vajaa 700 miljoonaa euroa vuosittain). Jokaisena vuotena tulee harkittavaksi rahapeliuottojen laskun aiheuttama kompensatiotarve ja mahdollinen lisärahoitusvaatimus.

Toisessa vaihtoehdossa Veikkaus Oy:n tuotto siirretään kokonaisuudessaan yleiskatteelliseksi ja menot puolestaan tulevat normaalin budjettikäsittelyn piiriin – toisin sanoen, edunsaajien rahoitus siirretään yhdellä kertaa kehysriiheen päätettäväksi. Vaikka ratkaisu on budjetin kannalta selkeä, tulisi se aiheuttamaan huomattavia äkillisiä sopeutumisongelmia.

Kolmannessa vaihtoehdossa käynnistetään valmistelutyö, jonka tarkoituksena on siirtää rahapelituotot yleiskatteelliseen budjettiin ja vastaavasti menokehysiin otetaan vähintään sitä suuruusluokkaa olevat varat. Asian valmistelu käynnistettäisiin välittömästi vaadittavien lainsäädäntömuutosten osalta. Samoin käynnistettäisiin valmistelu Veikkaus Oy:n tuotolla rahoitettujen toimintojen siirtämisestä kehyspäätöksiin. Aikataulun suhteen ensisijainen vaihtoehto on, että uudistus viedään loppuun nykyisen eduskunnan aikana, jolloin sen toteuttaminen olisi mahdollista vuoden 2024 alusta.

Neljännessä vaihtoehdossa osalle nykyisistä edunsaajista ohjataan rahapelituottoja ja osa edunsaajista siirretään rahoitettavaksi valtion budjetista. Tässä vaihtoehdossa hallitus joutuu päättämään erikseen, mitkä menoerät siirretään yleiskatteelliseen budjettiin. Tämä saattaa myös johtaa tilanteeseen, joka edellyttäisi jakosuhdelain muutosta jokaisessa siirtymävaiheessa. Jakosuhteita tulisi harkita uudelleen, jos edunsaajia siirrettäisiin tavanomaisen budjetin piirin epätasaisessa suhteessa eri edunsaajaministeriöiden alaisuudesta.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys kannattaa vaihtoehtoa numero neljä. (4)

Kaikkien vaihtoehtojen osalta on oleellista, että valmisteluun otetaan mukaan myös maakuntien edustus.

Perustelut:

Liikasen ryhmän raportissa todetaan, että kansalaisyhteiskunnan toiminnan, uudistumisen, kehittymisen ja vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että järjestötoiminta olisi mahdollisimman autonomista.

Vaihtoehto 1 ei ole avustusten vähenemisen tilanteessa mahdollinen ja vaihtoehto 2 olisi järjestöjen toiminnan kannalta kohtuuton.

Autonomisuutta ei tue myöskään työryhmän kannattama ehdotus 3, joka tarkoittaisi rahoitustason merkittävää alenemista nykyisestä ja toisaalta kasvavaa riippuvuutta poliittisesta päätöksenteosta.

Vaihtoehdossa 4 rahapelitoiminnan tuotto säilyisi kehyksen ulkopuolisena ja tuotto käytettäisiin korvamerkittynä säädettyihin tarkoituksiin. Lisäksi osa rahapelituotoista ja näillä rahoitettavista menokohteista siirrettäisiin pysyvästi valtion yleisillä budjettivaroilla rahoitettavaksi.

Jos avustettavista kohteista valtion budjettirahoituksen osaksi siirrettäisiin julkista vastuuta lähellä olevat toimintamuodot, jäljelle jäävä osuus voitaisiin käyttää kansalaisjärjestöjen yleishyödylliseen toimintaan. Tämä tukisi näistä vaihtoehdoista parhaiten järjestöjen autonomisuutta ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä.

Avustusjärjestelmää uudistettaessa on tärkeää tunnistaa, että sosiaali- ja terveysalan järjestöjen työ kohdistuu suurelta osin eniten tukea tarvitsevien auttamiseen, ja työn vaikutukset vähentävät eriarvoistumista ja edistävät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ja ihmisryhmien osallisuutta yhteiskunnassa. Järjestöjen toiminnan mahdollisilla leikkauksilla on merkittäviä ja pitkälle kantautuvia seurannaisvaikutuksia usein kaikkein huono-osaisimpien väestöryhmien parissa. Tulevien hyvinvointialueiden valmistelutyössä ja soteuudistuksen rakentamisessa odotukset järjestöjen työlle maakunnissa ja erityisvastuualueilla ovat suuret. Sotejärjestöt eivät voi olla riippuvaisia kunkin alueen lyhytkestoista rahoitusmekanismeista vaan Stean kautta tulevan, tasalaatuisemman resurssoinnin merkitys on ensiarvoisen tärkeää, jotta nämä pitkään valmistelleet uudistukset voidaan toteuttaa.

Kaikki vaihtoehdot sisältävät tarpeen priorisoida rahoitettavia kohteita, myös vaihtoehto neljä. Olennaista onkin, että uusi rahoitusmalli rakennetaan yhteistyössä edunsaajien kanssa. Tällöin on huomioitava, että on välttämätöntä, että maakuntien edustus on mukana, kun avustusjärjestelmää uudistetaan. Kansalaisyhteiskunnan monimuotoisuuden turvaaminen edellyttää eri toimijoiden osallisuutta ja se on myös demokratian lähtökohta. Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunta (verkostojarjestot.fi) kokoaa maakuntien ääntä erityisesti sosiaali- ja terveysjärjestöjen osalta.

Rahapelihaittojen ehkäisyyn täytyy kiinnittää erityistä huomiota.